

ЗАТВЕРДЖЕНО:
методичною радою
університету
від 25.08.2025 (протокол №1)

Силабус
освітнього компонента
«Вступ до мовознавства»
2025–2026 навчальний рік

Освітні програми:	ОПП «Середня освіта (українська мова і література, англійська мова)» ОПП «Середня освіта (українська мова і література). Зарубіжна література» ОПП «Середня освіта (українська мова і література). Резильєнтні практики»
Спеціальність:	А4 Середня освіта
Предметна спеціальність:	А4.01 Середня освіта (українська мова і література, англійська мова).
Галузь знань:	А Освіта
Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни:	обов'язкова
Викладач:	кандидат філологічних наук, доцент Ольга СОПНА
Посилання на сайт:	https://bdpu.org.ua/teachers/sopina-syenicheva-olga-anatoliyivna/
Контактний телефон:	0506404005
Email викладача:	senichevaolga76@gmail.com
Консультації:	четвер, 14.20–15.50

Обсяг курсу:

Кількість кредитів / годин	Форма навчання	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3 / 90 год.	денна	14	14	72 год.	залік
	заочна	4	4	82 год.	

Семестр: весняний.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: мова, мислення, знак, структура мови, система мови, письмо, методи дослідження мови.

Мета та завдання курсу: опанування лінгвістичної теоретичної бази, набуття студентами знань щодо основних загальнолінгвістичних проблем, формування цілісних уявлень про лінгвальну діяльність, мову і мовлення. «Вступ до мовознавства» – пропедевтична освітня компонента в системі мовної підготовки здобувачів вищої освіти філологічних факультетів, який допомагає здобувачам опанувати основні поняття і методи науки про мову, отримати уявлення про мовознавство як систему наукового знання про мову у складі філології та передбачає розгляд методології мовознавства як гуманітарної науки, основних напрямів і перспектив фундаментальних і прикладних досліджень мови.

Компетентності та програмні результати навчання:

ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ПР 04. Розуміти особливості комунікації, взаємодії та співпраці в міжнародному культурному та професійному контекстах.

ПР 05. Володіти культурою мовлення, обирати оптимальну комунікаційну стратегію у спілкуванні з групами та окремими особами.

ПР 06. Доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу державною та іноземною мовами.

Зміст курсу:

Тема 1. Мовознавство як наукова дисципліна. Специфіка науки про мову. Предмет, об'єкт і завдання курсу "Вступ до мовознавства". Виникнення мовознавчої науки. Основні етапи лінгвістичних досліджень. Загальне і часткове мовознавство. Теоретичне та прикладне мовознавство. Зв'язок мовознавства з іншими науками. Характеристика методів мовознавства.

Тема 2. Мова і мислення. Мислення (міркування): визначення й особливості. Діяльність і мислення. Структура мислення. Правильні та неправильні міркування. Поняття про логічну помилку. Логічна форма міркування. Види мислення. Типи мислення. Роль внутрішнього мовлення у мисленні людей. Співвідношення мови і мислення.

Тема 3. Мова як знакова система. Семіотика – наука про знаки. Поняття про знак. Види мовних і позамовних знаків. Структура знакового процесу. Виміри і рівні знакового процесу; закономірності розвитку письма.

Тема 4. Теорії походження мови. Походження мови як проблема мовознавства. Доісторичний стан мови. Лінгвістична палеонтологія. Причини інтересу вчених щодо спроби простежити походження мови. Найважливіші гіпотези про походження мови. Мова як засіб міжнародного спілкування. Штучні міжнародні мови. Основні етапи розвитку письма. Предметне письмо. Піктографічне письмо. Ідеографічне письмо. Фонографічне (звукове) письмо. Виникнення й розвиток письма у східних слов'ян. Історія української писемності. Взаємодія мов і закономірності їх розвитку. Закономірності розвитку мов: екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники. Мовні зміни та причини їх виникнення. Мовні контакти. Запозичення, їх види, шляхи адаптації. Графіка. Принципи орфографії. Технічний спосіб документування. Цифри та комп'ютерні системи запису як специфічні види писемності. Кодування інформації та класифікація знаків.

Тема 5. Історія мови. Мовознавство античності. Мовознавство епохи Відродження та Середньовіччя. Порівняльно-історичне мовознавство. Типологічне мовознавство. Ареальна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Психолінгвістика. Соціолінгвістика. Когнітивна лінгвістика.

Тема 6. Класифікація мов світу. Принципи класифікації мов світу. Генеалогічна класифікація мов. Морфологічна (типологічна) класифікація мов.

Тема 7. Фонологічна система мови. Фонетика як наука про звуки мови. Аспекти вивчення звуків: фізичний, фізіологічний. Голосні і приголосні звуки. Класифікація звуків мови. Позиції фонем, фонологічна система мови, її змінний характер, фонетичні зміни та фонетичні закони. Позиційні та комбінаторні зміни звуків. Фонетичні й історичні чергування. Фонетичне членування мовленнєвого потоку.

Тема 8. Лексико-семантична система мови. Лексичне значення. Слово і поняття. Проблема класифікації слів: за значенням; за сферою вживання; за стилістичною диференціацією; з погляду активного й пасивного вживання. Слово в лексико-семантичному полі: синоніми, антоніми, омоніми й пароніми.

Тема 9. Граматична система мови. Граматична будова мови як предмет граматики. Розділи граматики. Граматичне значення. Типи граматичних значень слова та засоби їх вираження. Морфологія. Поняття граматичної форми, парадигми та граматичної категорії. Структура слова. Класифікація морфем. Основні морфологічні процеси. Частини мови як лексико-граматичні розряди (класи) слів. Предмет і завдання словотвору. Словотвірна структура слова. Способи словотворення. Синтаксис. Типи синтаксичних зв'язків у

словосполученні. Основні риси речення. Речення і судження. Синтаксичні одиниці і категорії. Актуальне членування речення. Текст і дискурс.

Методи навчання: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія), наочні (ілюстрації, презентації), практичні (виконання вправ) з використанням засобів дистанційного навчання (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, консультації online на базі освітньої платформи «Zoom» та месенджерів (Telegram, Viber); пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий (евристичний); індуктивні, дедуктивні, метод аналогій, самостійна робота з електронним навчально-методичним комплексом.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): обов'язкове дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти («Положення про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті» (http://bdpu.org/wp-content/uploads/2020/03/akademdobrochesnist-_sayt.pdf)), а саме: самостійне виконання всіх видів робіт, завдань, форм контролю, передбачених робочою програмою даної навчальної дисципліни; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Дозволяється користуватися технологіями штучного інтелекту, однак жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: освітні платформи інтерактивної взаємодії у форматі відеоконференції Zoom; віртуальне навчальне середовище «Moodle» університету, що містить навчально-методичний комплекс освітньої компоненти для ефективної взаємодії, самоосвіти та контролю освітніх результатів здобувачів; Google-сервіси (Кеер, документи, презентації, форми, чат, календар, диск); ноутбук.

Система оцінювання та вимоги: внутрішня університетська 100-бальна шкала.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час заліку (50+50=100) (табл. 1, 2). Підсумковий контроль відбувається у формі тестування.

Таблиця 1

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-25	26-29	30-32	33-39	40-45	46-50
	F	FX	E	D	C	B	A
	не зараховано			зараховано			
Практичне заняття 1	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 2	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 3	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 4	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 5	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 6	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 7	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3

Самостійна робота	10	12	15	20	24	27	29
Разом максимальна кількість набраних балів	17	23,2	27,6	34	40,1	45,2	50

Таблиця 2

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-24	25-28	29-32	33-38	39-44	45-50
	F	FX	E	D	C	B	A
Максимальна кількість набраних балів	17	24	28	34	40	45	50

Після вивчення освітньої компоненти їх результати конвертуються в шкалу ECTS шляхом ранжування навчальних досягнень.

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Узагальнені критерії оцінювання:

- «А», 90–100 балів – здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті компетентності для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили;

- «В», 78–89 балів – здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи й задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- «С», 65–77 балів – здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, у цілому самостійно застосовувати

її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

- «D», 58–64 бали – здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- «E», 50–57 бали – здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (обсяг набутих компетентностей здобувача відповідає мінімальним критеріям);

- «FX», 35–49 балів – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (до 20 %);

- «F», 1–34 бали – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація):

Основний

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : короткий нарис : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2006. 143 с.

2. Вступ до мовознавства : підручник / І. О. Голубовська, С. М. Лучканин, В. Ф. Чемес та ін. ; за ред. І. О. Голубовської. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 320 с.

3. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства.: посіб. Київ-Одеса : Вища школа, 2006. 210 с.

4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 295 с.
https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000311.

5. Ющук І. П. Вступ до мовознавства. Київ : Рута, 2000. 204 с.

Додатковий

6. Булаховський Л. А. Питання походження української мови. Київ : Рад. школа, 1956. 450 с.

7. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : «Пульсари», 2004. 398 с.

8. Донець Л. С., Мацько Л. І. Вступ до мовознавства : практикум. Київ : Вища школа, 1989. 198 с.

9. Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови : посібник. 2002. 283 с.

10. Левицький Ю. М. Мови світу. Львів, 1988. 440 с.

11. Мазуркевич Л. В. Вступ до мовознавства. Київ : Вид-во НАУ, 2002. 40 с.

12. Мельничук О. С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови. *Мовознавство*. 1991. N 3. С. 3–11.

13. Скаб М. С. Вступ до мовознавства. Практикум : навч. посібник. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. 103 с.

14. Царук О. В. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри : монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1998. 345 с.

Інтернет-ресурси

15. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>.

16. Лінгвістичний портал «MOVA.info»: <http://www.mova.info>.

17. Wikipedia: <http://www.wikipedia.org>.

18. Український лінгвістичний портал: <http://www.ulif.org.ua/ulif/>.
19. Портал української мови та культури: <http://slovnyk.net/>.